

FÖRDJUPNINGSTEMA HEDER

Upptäck och motverka hedersrelaterat våld och förtryck i förskolan

Faktablad för dig som arbetar i förskolan

Inledning

I det här temat får du kunskap om en särskild form av barnmisshandel: hedersrelaterat våld och förtryck. Du kommer att få veta vad det är, hur det kan visa sig på förskolan och hur du kan upptäcka att ett barn lever i en familj med hedersnormer.

Två allvarliga former av hedersrelaterat våld och förtryck är **könsstypning och bortförande av barn**. Du kan läsa mer om dem i separata faktablad.

Alla former av hedersrelaterat våld och förtryck går emot förskolans värdegrund. Alla som arbetar i förskolan ska därför se till att varje barn får lära sig om sina rättigheter. Alla barn ska också få möjlighet att utveckla sin identitet, sin självständighet och sin personliga och kroppsliga integritet.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett samlingsbegrepp

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett samlingsbegrepp för flera olika former av våld som bygger på så kallade hedersnormer. Hedersnormer handlar om hur alla i en familj eller släkt förväntas leva efter traditionella regler för könsroller och sexualitet. Hedersnormer medför också ofta en uppfattning om att en person som bryter mot reglerna drar skam över sin familj eller släkt.

Hedersnormer märks främst genom att familjen på olika sätt försöker kontrollera flickors och kvinnors kroppar och sexualitet. Det kan handla om allt från att begränsa flickors aktiviteter, kläder och relationer i allmänhet, till att styra livsval som val av partner, arbete och utbildning.

Det är ofta familjemedlemmar som utövar kontroll över familjens flickor och kvinnor. Det är vanligt att det sätts en särskild press på pojkar eller unga män som förväntas utöva kontroll över sina systrar, mammor eller andra nära kvinnliga släktingar som exempelvis en kusin. Pojkar och unga män blir på så sätt både utövare och själva utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Om någon i en familj inte följer hedersnormerna kan det i sin mest extrema form leda till brottsliga handlingar som våld och mord.

En skillnad mellan hedersrelaterat våld och förtryck och många andra former av våld är att det hedersrelaterade våldet ofta utövas eller sanktioneras av ett kollektiv. Det betyder att det ofta är en hel familj, släkt eller nätverk som står bakom.

Skolverkets definition av hedersrelaterat våld och förtryck

Det finns olika sätt att förklara vad hedersrelaterat våld och förtryck är, men för alla som arbetar i förskolan gäller den definition som Skolverket utgår ifrån:

Med *hedersrelaterat våld och förtryck* avses att människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll över individen.

Hedersrelaterat våld och förtryck är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar. De patriarkala föreställningarna tar sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete, äktenskap och äktenskapsskillnad.

I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig brottslighet såsom till exempel hot om våld och våld, inklusive dödligt sådant. För de individer som försöker trotsa kontrollen kan följderna bli allvarliga.

Läs gärna mer om hedersrelaterat våld och förtryck i förskolan på [Skolverkets webbplats](#).

Så kan barn i förskolan drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck

Det är vanligare att vi hör om tonåringar eller unga vuxna som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, men även yngre barn kan vara utsatta för vissa typer av påtryckningar och kontroll. Barn i förskoleåldern kan till exempel fostras att ta del av hedersnormer som utgår från stereotypa könsroller:

- Flickors handlingsutrymme kan begränsas med strikta regler kring rörelsefrihet, kläder eller umgänge. Flickor får exempelvis inte leka vissa lekar, delta i alla aktiviteter, ha vilka kläder de vill eller leka med pojkar som inte tillhör familjen. En flicka kan exempelvis förbjudas att leka fysiska lekar, klättra i träd, bada utan heltäckande kläder eller på andra sätt gå utanför den stereotypa könsrollens rollen om vad en flicka får och ska göra.
- Pojkar kan pressas till att övervaka och kontrollera så att systrar, kusiner och ibland även mammor följer reglerna för att upprätthålla familjens heder. Även om pojkar har en större handlingsfrihet kan de begränsas genom att de inte får leka, vad som

anses vara, typiska flicklekar. Det kan handla om pyssel, familjelekar, eller lekar med omvårdande tema till exempel sjukhus, djur eller att leka affär.

Du som arbetar i förskolan behöver vara uppmärksam på om ett barn verkar leva med hedersnormer som begränsar barnets möjligheter att utveckla sin självständighet och att skapa en egen identitet. Hedersnormer handlar alltså om begränsningar och kontroll som sker i vardagen, och det kan vara svårt att upptäcka sådana mönster.

Konsekvenser av att växa upp och leva i en familj med hedersnormer

Barn som blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck under uppväxten kan drabbas av fysisk och psykisk ohälsa. Att både anpassa sig till och att göra motstånd mot normer kopplade till heder, skam, sexualitet, kön, makt och sociala relationer kan få långtgående konsekvenser för barnets hälsa, utveckling och skolresultat.

Förskolan och hemmet – två skilda världar för barn som lever med hedersnormer

Förskolan ska vara en trygg plats för alla barn. Men för ett barn som lever i en familj med hedersnormer kan det innebära extra stora utmaningar att växla mellan tillvaron hemma och i förskolan. Hemma kan barnet få höra att pojkar och flickor ska leva efter olika regler, där vissa lekar och aktiviteter inte passar för flickor och andra inte passar för pojkar. Förskolan presenterar sedan helt andra regler som barnet måste förhålla sig till, och de här skillnaderna kan bli svåra för barnet att hantera.

Det händer också att barns vårdnadshavare kommer med krav på att flickor och pojkar inte får leka eller sova tillsammans och i extrema fall inte vara i samma rum. För de här barnen blir det ofta som att leva i två världar, där hemmet står för vissa värderingar och ett sätt att se på barn och förskolan ett annat. Vårdnadshavare kan också vara starkt kritiska till förskolans värdegrund när den strider mot deras uppfattningar och värderingar om hur barn ska uppfostras.

Varningssignaler på att ett barn kan vara utsatt för våld

Det finns olika sätt att upptäcka att ett barn lever i en familj som styrs av hedersnormer. I de flesta fall visar barn som lever med hedersrelaterat våld och förtryck samma signaler och symtom som vid andra former av barnmisshandel. Men det finns också specifika signaler för hedersrelaterat våld och förtryck som du behöver vara uppmärksam på.

Barnet kan alltså vara utsatt för någon av de våldshandlingar som du tidigare har läst om:

- olika former av fysiskt och psykiskt våld
- skada eller övergrepp
- vanvård eller försummelse
- sexuella övergrepp.

Du kan läsa mer om detta i faktabladet i tema 2 "Lär dig upptäcka våld mot barn".

Riskfaktorerna för att bli utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck kan också vara samma, det vill säga det finns en ökad risk om barnet har

- en funktionsnedsättning
- beteendevårigheter eller känslomässiga svårigheter som leder till en ökad risk att utsättas för våld och att utsätta andra för våld.

En annan riskfaktor som är särskilt viktig att uppmärksamma i det här sammanhanget är om barnet funderar över sin sexualitet eller könsidentitet.

Särskilda signaler som tyder på hedersrelaterat våld och förtryck

Det är viktigt att du och dina kollegor är uppmärksamma på om det finns olika regler och krav för flickor och pojkar, eftersom det skulle kunna vara tecken på hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan handla om att

- flickor förväntas ta ett stort ansvar för exempelvis småsyskon, det vill säga de ska agera som föräldrar
- flickors liv är begränsade på olika sätt, särskilt när det handlar om den egna kroppen
- flickor är eller kan riskera att bli könsstympade
- pojkar är begränsade och inte får delta i aktiviteter som strider mot vad som ses som maskulint
- pojkar anser sig ha ansvar för att upprätthålla familjens heder och anseende genom att kontrollera systrar och andra flickor i släkten
- pojkar inte följer de regler som satts av mammor eller kvinnliga pedagoger.

En viktig signal som tyder på hedersrelaterat våld och förtryck är om vårdnadshavarna börjar ställa könsspecifika krav på förskolan. Det kan handla om begränsningar av flickors eller pojkars aktiviteter, rörelsefrihet eller klädsel. Ibland vill vårdnadshavare även ställa krav på personalen, exempelvis att en manlig pedagog inte får byta blöja på en flicka eller hur kvinnliga pedagoger bör klä sig.

Du kan läsa mer i faktabladet "Förskolans förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck" om hur förskolan och du som pedagog ska arbeta för att motverka den här formen av våld mot barn.